

ОЦЕНЯВАНЕ И ПОДОБРЯВАНЕ НА ЕТИЧНИТЕ СПОСОБНОСТИ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЧЕТОВОДИТЕЛИ

д-р Cristina Neesham

*Старши преподавател, Философия и етика в управлението и организацията
Катедра по управление и маркетинг
Swinburne University of Technology*

доцент Eva Tsahuridu

*Научен сътрудник,
School of Accounting
RMIT University*

В хода на изпълнение на своите професионални дейности професионалните счетоводители често се изправят пред етични избори и морални дилеми. Неотдавна публикувано австралийско изследване хвърля светлина върху непрекъснато проявяващите се етични конфликти, напрежения и натиск, пред които счетоводителите са изправени по време на извършване на своята работа.

Докладът прави общ преглед на етичните предизвикателства, пред които са изправени счетоводителите, и предлага набор от препоръки за модел на програма за обучение по етика, който би могъл да повиши способностите на счетоводителите при справяне с проблеми от етичен характер, като идентифицира списък от етични способности, необходими в различен контекст. Етичната способност е способността да се преодолява разминаването между действителното и желаното професионално поведение, като това е най-уместният индикатор и прогностичен параметър за етично поведение на работното място.

Подкрепени от безвъзмездна помощ, предоставяна в национални рамки на състезателни начала от Програмата за глобални изследвания на Института на дипломираните експерт-счетоводители в Австралия, екип от научни работници анкетира и проведе интервюта с австралийския счетоводен бранш във връзка с:

1. основните проблемни въпроси от етичен характер, с които те (или техните колеги) се сблъскват при изпълнение на професионалните си функции;
2. как те (или техните колеги) отговарят на тези проблемни въпроси от етичен характер;
3. как техните етични способности за реакция биха могли да бъдат подобрили; и
4. от какви ресурси се нуждаят за повишаване на капацитета си в тази насока.

В проучването са анкетирани и интервюирани 238 професионални счетоводители на публична практика или в бизнеса, повечето от които са членове на „CPA Australia” и „Chartered Accountants Australia & New Zealand”.

Ключови констатации

Основните проблемни въпроси от етичен характер, с които професионалните счетоводители се сблъскват, са:

Таблица 1: Често срещани проблемни въпроси от етичен характер

Проблемен въпрос	
Подвеждащо отчитане	40.88%
Измама/данъчни престъпления	13.87%
Липса на прозрачност в счетоводните решения	11.68%
Нарушаване на конфиденциалността	8.03%
Неправилно представяне на експертни знания/мошеничество	7.30%
Надписване на сметки за хонорари към клиентите/фактуриране на ненужни услуги	6.57%
Подкупи	4.38%
Фаворизиране или предубеденост	2.19%
Прикриване на счетоводни грешки	2.19%
Неправомерно използване на финансови средства	1.46%
Търгуване с вътрешна информация	1.46%

Действителните или потенциални причини и източници на проблемни въпроси от етичен характер са изброени в таблица 2, като натискът от страна на клиентите е по-изразен в сравнение с натиска от страна на ръководството и водещите лидери на организацията – работодател. Освен това, когато става дума за конфликт на интереси, респондентите изказват опасения по повод на системни проблеми, присъщи на структурата на вътрешните счетоводни политики или свързаните с резултатите от дейността стимули в организацията.

Таблица 2: Често срещани причини за проблемни въпроси от етичен характер

Причина	
Натиск от страна на клиент	21.43%
Конфликт на интереси	18.91%
Натиск от страна на ръководството/съвета на директорите	17.65%
Други/непосочени	42.02%

Най-често срещаните отговори на етичните предизвикателства или натиск да се действа по неетичен начин са:

Таблица 3: Често срещани отговори на проблемни въпроси от етичен характер

Действие	
Устояване на натиска/даден отговор „Не”	29.66%
Потърсена консултация/съвет	16.35%
Образовани колеги професионални счетоводители	14.07%
Образован клиент	11.79%
Въпросът е докладван на ръководството	11.79%
Събитията са документирани в писмен вид	10.27%
Напускане	3.80%
Признаване на грешка	1.52%
Компромис в законовите рамки	0.76%

Когато се разглежда въпросът как проблемите от етичен характер, пред които се изправят професионалните счетоводители, трябва да бъдат разрешавани, изследването разкрива някои ключови елементи по отношение на физическите лица, организациите и професионалните счетоводни организации.

По отношение на професионалните счетоводители – физически лица, ключовите отговори са:

- проявяване на сила на волята/твърдост на убежденията;
- търсене на консултация с колеги;
- докладване на въпроса до ръководството;
- използване на професионална преценка;
- осъзнаване на съответния проблемен въпрос;
- документиране на проблемния въпрос в писмен вид; и
- придържане към принципа за обществения интерес.

В допълнение, изследването обобщава видовете подкрепа, която счетоводителите очакват от своите професионални организации, организациите – работодатели, регулаторните органи и органите на държавно управление, за да се справят по-успешно с външния натиск при вземането на етични и професионални решения. Макар определени важни очаквания да се възлагат на

работодателя (например придържане към изискванията на счетоводните стандарти, изграждане на етична култура, въвеждане или усъвършенстване на политиките и практиката на защита на лицата, подаващи сигнали за нередности, практикуване на прозрачност и налагане на санкции), значително повече се очаква от професионалните организации.

Като цяло счетоводителите проявяват тенденция да имат високо ниво на доверие в техните професионални организации, тъй като тяхната роля за предоставяне на етични насоки се счита за значително по-важна в сравнение с ролята на органите на държавно управление, регулаторните органи и с определени резерви – техните собствени работодатели. Ключовите области на подкрепа, необходима от страна на професионалните организации с оглед изграждане или повишаване на етичните способности, са образование и обучение, стимулиране на обществения диалог, създаване на етична култура в рамките на професионалния бранш, подсилване на консултантските услуги, предоставяне на информация и издателска дейност, както и обезпечаване с ресурси и финансиране.

Едно от основните опасения на професионалните счетоводители в това изследване е страхът от загуба на обективност при преценките поради натиск от страна на клиенти, работодатели или други заинтересовани страни. За мнозина това би било равностойно на загуба на професионализъм или на професионална идентичност. Някои категории организации и физически лица се считат за по-уязвими по отношение загубата на обективност в сравнение с други. По-малките фирми например изпитват по-силен страх от загуба на клиенти. Посочените причини са липса на информация и ресурси, по-малък опит по отношение на това как да бъдат проектирани вътрешните контроли и засилена изолираност от възможностите за получаване на консултации и насоки. Сред практикуващите счетоводители – физически лица, младите счетоводители в началото на своята кариера също се считат за уязвима група, тъй като върху тях по-лесно би могло да се окаже влияние за неетично поведение поради схващането за липса на избор и власт.

Идентифицираните по време на изследването потребности във връзка с етичните способности могат да бъдат групирани в три области.

- *потребност от регулации и осигуряване принудителното изпълнение на изискванията*: подобрения в съществуващото законодателство на ниво правителство и професия — например заздравяване защитата на лицата, подаващи сигнали за нередности; опростяване на счетоводните стандарти; поддържане на услуги по разследване на случаите на нарушения на етичните изисквания.
- *потребност от образование и обучение*: задължително обучение по етика; разработване на бази данни с казуси във връзка със сложни, базирани на опита от практиката, етични ситуации; разработване и

реализиране на програми за обучение по етика на базата на мултимедии; засилване на обучението в „меки умения“ (като например критично мислене, извеждане на логическа обосновка на проблеми от етично естество, комуникация и управление на конфликти); публикуване на анонимна база на действителни случаи и казуси за нарушаване на етични принципи, както и на най-добра етична практика, с оценяване на съответните проблемни въпроси от етичен характер и алтернативните решения.

- *потребност от консултиране и менторство*: повишаване достъпността до услуги по професионално консултиране, поддържане на горещи линии с експерти по етични въпроси; координиране на национални, регионални или местни мрежи за менторство и наставничество и групи за разрешаване на проблемни въпроси, съставени от колеги професионални счетоводители.

Други препоръки по отношение на политиката включват: системни решения, откритост и прозрачност в комуникациите със заинтересованите лица, подкрепа от страна на колеги професионални счетоводители, както и участие и оправомощаване.

Като цяло участниците в изследването ясно посочват, че са налице множество положителни характеристики и качества на професионалните счетоводители, като те по принцип са информирани и осъзнават проблемите от етичен характер и съответните им решения, но търсят по-голяма подкрепа, особено от страна на техните професионални организации, с цел повишаване на етичните способности и утвърждаване на етична практика.

С цел усъвършенстване на цялостната етична система на счетоводната професия професионалният бранш – включително практикуващите професията лица, организациите – работодатели и професионалните организации, регулаторните органи и работещите в сферата на образованието – следва да работят заедно в по-тясна връзка, за да формулират принципите и политиките, които ясно да избягват ситуации на конфликт на интереси, да акцентират върху превърналото се във вътрешна потребност (и следователно станало навик) етично поведение в образованието и професионалното развитие на счетоводителите и да разработят стимули за ръководството да поощрява подобно поведение. За постигането на тези цели се изисква по-високо ниво на координация, като в тази насока ролята на професионалните организации е ключова и водеща.